

Criminal Guarantees for the Protection of Intellectual Property Rights

1. Seyed Aref Hosseini: PhD Student, Department of Criminal Law and Criminology, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran
2. Ahmad Mirzaei*: Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran. Email: mirzaei_ahm@yahoo.com (Corresponding Author)
3. Esmail Abdollahi: Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran

ABSTRACT

Intellectual property can be found almost everywhere, in creative works such as books, films, music, sound recordings, art, software, and even in everyday objects like cars, computers, pharmaceuticals, and industrial and commercial designs and trademarks. Society supports and appreciates the benefits derived from intellectual property and those who dedicate their time and resources to fostering innovation and developing knowledge. This support helps prevent the brain drain of the country's talented minds. The design of the intellectual property system benefits society in various ways. By providing criminal protections for this system, society can achieve the enrichment of public knowledge and culture, support for fair competition, economic growth enhancement, the sustainability of innovation and creativity, technological and cultural advancements, and, most importantly, public benefit, order, and the proper exercise of rights. Therefore, this article examines criminal guarantees against intellectual property violations in domestic law.

Keywords: *Property, criminal guarantee, intellectual property, intellectual ownership, domestic law.*

How to cite: Hosseini, S. A., Mirzaei, A., & Abdollahi, E. (2024). Criminal Guarantees for the Protection of Intellectual Property Rights. *Comparative Studies in Jurisprudence, Law, and Politics*, 6(1), 312-327.

© 2024 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Submit Date: 25 April 2024
Revise Date: 20 May 2024
Accept Date: 02 June 2024
Publish Date: 19 June 2024

پژوهش‌هاک تطبیقی فقه،

حقوق و سیاست

تضمین‌های کیفری حمایت از حقوق مالکیت معنوی

۱. سیدعارف حسینی: دانشجوی دکتری، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران
۲. احمد میرزایی: استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران. پست الکترونیک: mirzaei_ahm@yahoo.com (نویسنده مسئول)
۳. اسماعیل عبدالمهی: استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران

چکیده

مالکیت فکری تقریباً در همه جا یافت می‌شود در آثار خلاقانه‌ای چون کتاب، فیلم، موسیقی، ضبط آثار موسیقی، هنر، نرم افزارها، و در اشیاء روزمره‌ای چون ماشین‌ها، کامپیوترها، داروها، و آثار صنعتی و تجاری و علائم، نیز در حوزه مالکیت فکری قرار دارند. جامعه از منافع که از مالکیت فکری ایجاد کرده و از کسانی که وقت و منابع خود را صرف پرورش نوآوری و توسعه دانش نمودند حمایت و تقدیر می‌کند و از فرار مغزهای متفکر کشور جلوگیری می‌کند و این طراحی نظام مالکیت فکری به طرق مختلف جامعه را منتفع می‌سازد که می‌توان با حمایت کیفری از این نظام به غنی‌سازی دانش و فرهنگ عمومی، حمایت از رقابت منصفانه، تقویت رشد اقتصادی، پایدار نمودن نوآوری و خلاقیت، ارتقاء و بهبود پیشرفت‌های فن‌آورانه و فرهنگی و از همه مهم‌تر نفع و نظم عمومی و استفاده صحیح از حقوق خود دست یافت. لذا در این مقاله تضمین‌های کیفری علیه مالکیت معنوی در حقوق داخلی بررسی می‌شود.

واژگان کلیدی: مالکیت، تضمین کیفری، مالکیت معنوی، مالکیت فکری، حقوق داخلی.

نحوه استناددهی: حسینی، سیدعارف، میرزایی، احمد، و عبدالمهی، اسماعیل. (۱۴۰۳). تضمین‌های کیفری حمایت از حقوق مالکیت معنوی. پژوهش‌های تطبیقی فقه، حقوق و سیاست، ۳۱۲-۳۲۷، (۱)، ۳۱۲-۳۲۷.

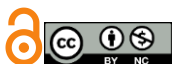
© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

تاریخ ارسال: ۶ اردیبهشت ۱۴۰۳

تاریخ بازنگری: ۳۱ اردیبهشت ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۳ خرداد ۱۴۰۳

تاریخ چاپ: ۳۰ خرداد ۱۴۰۳

حقوق مالکیت معنوی شاخه‌ای از علم حقوق است که از خلاقیت ذهنی و ابتکارات انسان که از ارزش اقتصادی برخوردارند، حمایت کرده و تحت شرایطی برای مدتی محدود حقوق انحصاری به پدید آورنده آن اعطاء می‌کند. آثار ادبی هنری و اختراع زاینده روح و اندیشه بشری است این آثار برای انسان‌ها لیاقت و شایستگی حیات را به ارمغان می‌آورند و از وظایف دولت‌هاست که از آثار ادبی-هنری و اختراعات حمایت نمایند. حقوق مالکیت معنوی به دو شاخه حقوق مالکیت صنعتی و حقوق مالکیت ادبی و هنری تقسیم بندی می‌شود. مالکیت ادبی و هنری خود شامل دو بخش می‌باشد: ۱) حقوق پدید آورندگان اصلی (کپی رایت)، ۲) حقوق هم‌جوار که شامل حقوق افرادی است که آثار ادبی و هنری را تجاری کرده و در معرض دسترسی عمومی قرار می‌دهند. که عبارتند از مجریان، تولیدکنندگان صفحات صوتی و سازمان‌های پخش. حقوق مالکیت صنعتی، حق استفاده انحصاری از اختراعات، علائم تجاری و طرح‌های صنعتی و کشاورزی را پاسداری می‌کند و جلوگیری از رقابت غیر منصفانه که برخلاف اصول شرافتمندانه صنعت یا تجارت است را بر عهده دارد (Sheikhi, 2016). نقش بنیادین حمایت از حقوق مالکیت معنوی در بالا بردن شاخص توسعه و پیشرفت علمی، اجتماعی و صنعتی جوامع، شناخت حقوق برای پدید آورندگان اموال فکری، حمایت از آن‌ها چه در سطح جهانی، داخلی و چه در حوزه فقهی مورد پذیرش قرار گرفته است و می‌توان گفت که این حمایت یک امر مسلم پذیرفته شده است اگر چه برخی نظریات همانند "لزوم گردش آزاد اطلاعات"، "لزوم توسعه بیشتر همکاری و تعاون اجتماعی" و برخی آراء فقهی "نظیر عدم مطابقت مالکیت فکری با احکام و نظامات اسلامی"، این حمایت را موجه نمی‌دانند (Albanez, 2014). با توسعه صنعت چاپ و نشر و همچنین پیشرفت تکنولوژی در فن آوری ارتباطات و علوم رایانه‌ای امکان تکثیر و توزیع محصولات فکری بسیار تسهیل شده است به طوری که عواید مجرمانه هنگفتی نصیب مجرمان شده و قسمتی از درآمد کشورها تاراج می‌شود و این امر حقوق مبتکران، جامعه و رقابت منصفانه را به شدت در معرض نقض و تضییع قرار داده است بنابراین علاوه بر جبران خسارت، جهت بالندگی آثار فکری در جامعه حمایت فکری از آن که ناظر به جرم نگاری رفتارهای ناقض حقوق مالکیت فکری و به تبع آن ضمانت اجرای کیفری بر آن‌ها می‌باشد بسیار ضرورت دارد، زیرا چالش‌های موجود در این زمینه رشد جرایم مالکیت فکری، چگونگی کشف و تعقیب و نحوه حمایت کیفری از این حقوق، فقدان بزه دیده و مبانی اینگونه حمایت‌هاست. جرایم علیه مالکیت معنوی کلیه رفتارهایی را شامل می‌شود که ناقض حقوق دارندگان آفرینش‌های ذهنی باشد و سرقت اسرار تجاری، نقض کپی رایت، جعل علامت تجاری، اهم جرایم این حوزه به شمار می‌روند (Emami, 1992; Entezari, 2003) و ضمانت اجرای آن‌ها علاوه بر توقیف، ضبط و معدوم کردن کالاها، و درج در جرایم، مستلزم کیفر حبس و جزای نقدی بر اساس شدت و ضعف بزه ارتكابی است. ماهیت خاص و تخصصی بودن این جرایم و بعضاً خصیصه گروهی و سازمان یافته، وجود بزه کاران یقه سفید به طور غالب، فقدان نظام کیفری کارآمد، مستلزم قانون ویژه حمایت کیفری مالکیت معنوی و اتخاذ سیاست جنایی افتراقی در جرم انگاری رفتارهای ناقض مولدان آثار فکری و به تبع آن تعیین کیفر متناسب، توسط قانونگذاران است. در نظام عدالت کیفری ایران حمایت کیفری از مالکیت معنوی با تصویب قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ شروع شد و متعاقب آن قوانین پراکنده و خاصی حسب مورد تصویب شده است که "قانون حمایت از حقوق مولفان، مصنفان، و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸" و "قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶" و ماده واحده قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی و ده مورد تبصره‌های آن مصوب ۹۶/۰۵/۳۱ و لایحه جدید حمایت از مالکیت معنوی ۱۳۹۸ بیشترین اعمال مجرمانه را مقرر داشته اند بر همین اساس این مقاله به بررسی تضمین‌های کیفری علیه مالکیت معنوی در حقوق داخلی ایران می‌پردازد.

پیشینه تحقیق

در خصوص حمایت کیفری از مالکیت معنوی تالیفاتی صورت گرفته است اما اینکه پژوهشی مستقل در زمینه مبانی حمایت کیفری انجام شده باشد تا کنون انجام نشده که ذیلاً به چند نمونه اشاره می‌شود:

حقیقت (۱۳۹۰) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با موضوع «حمایت از حقوق مالکیت فکری» آورده است: جرایم در حقوق مالکیت معنوی، ناظر به جرایم علیه حقوق مالکیت صنعتی و حقوق مالکیت ادبی و هنری است و در پی روشن نمودن عناصر تشکیل‌دهنده این جرایم و بررسی مجازات‌های مقرر برای آن‌ها می‌باشد. نگاه محقق در اینجا ناظر به حقوق داخلی است و هدف از آن جرم‌انگاری اصالت آثار در این حوزه است و نتیجه می‌گیرد که می‌بایست در جامعه دولت با جرم‌انگاری خاص بتواند قوانینی وضع کند که افراد بتوانند و تشویق شوند به طورآزادانه در این عرصه فعالیت نمایند (Haghighat, 2011).

جرایم مالکیت فکری شامل هر گونه تقلب و جعل و همچنین سرقت محصولات فکری تولید و فروش آن‌ها بدون رضایت دارنده حق اختراع یا علامت تجاری می‌داند در ادامه به این نتیجه می‌رسد که برای مقابله با جرایم حوزه مالکیت فکری باید در سطح وسیع و با دخالت نهادهای مختلفی از جمله گمرکات، پلیس و صنعت خصوصی انجام شود.

حاجی‌ده آبادی و عالمی طامه (۱۳۹۴) در مقاله «جرایم علیه مالکیت فکری در قوانین ایران در مقررات بین‌المللی» با تحلیل جرم‌شناسی این جرایم، به چگونگی پیشگیری و مبارزه با این پدیده پرداخته‌اند و نهایتاً نتیجه می‌گیرد که جمع‌آوری و منسجم کردن قوانین مربوط به مالکیت فکری به طور موضوعی در دستگاه‌های قانون‌گذاری، اجرایی و حمایتی و برطرف کردن آشفتگی و خلاهای قوانین حمایت‌کننده از آثار فکری به طور متناسب به قانونگذار پیشنهاد می‌کنند که افراد در این عرصه فعالیت مستمر داشته باشند و هر فردی بتواند با خلق آثار نو ایده‌ای نو به جامعه تحویل داده و به کشور خود در تولید ایده‌ای نو کمک نماید (Hajidehabadi & Alami Taameh, 2015).

اسفندیاری بیات و شاکری (۱۳۹۶) در مقاله «جرایم علیه مالکیت معنوی در حقوق ایران» متذکر شده‌اند که حمایت از حقوق مالکیت معنوی یکی از مهم‌ترین نگرانی‌های جامعه جهانی امروز است و تنوع روزافزون وسایل ارتباطی، سرمایه‌های فکری را که نقش مهمی در توسعه تمدن، فرهنگ، اقتصاد و صنعت بشری ایفا می‌کنند در معرض خطرات بزرگی قرار داده است و اغلب کشورها به دلیل اعطای وضعیت و بیان قانونی به حقوق اقتصادی و اخلاقی مخترعان در اختراعاتشان و نیز حقوق عامه مردم در دسترسی به اختراعات، ارتقای خلاقیت و کاربرد نتایج آن و نیز تشویق مشارکت مردم در توسعه اجتماعی و اقتصادی، قوانینی را در جهت حمایت از مالکیت فکری و معنوی تدوین کرده‌اند سرانجام نتیجه می‌گیرد که برای حمایت کیفری موثر از مالکیت معنوی یکسان‌سازی مفاهیم مرتبط با این حقوق و تعیین جرایم و ضمانت‌های اجرای متناسب در قبال ناقضان این حقوق بسیار ضروری است (Esfandiari Bayat & Shakeri, 2017).

مفهوم شناسی

علمای علم لغت برای یافتن معنای لغوی مال سعی و تلاش فراوان کردند. آن‌ها می‌گویند مال هر آن چیزی است که در ملک شخص باشد، جمع آن اموال می‌شود. در کنار علمای علم لغت، فقها نیز معانی را برای کلمه مال ذکر نموده و در مورد آن گفته‌اند: «مال در لغت عبارت از هر آن چیزی است که انسان آن را بالفعل احراز می‌کند و مالک می‌شود. خواه عین باشد؛ مانند طلا، نقره، حیوان، نبات و از این قبیل یا با منفعت باشد؛ مانند سوار شدن در وسایل نقلیه، پوشیدن لباس، سکونت گزیدن و از این قبیل». آنگونه که در این تعریف ملاحظه می‌شود، مفهوم لغوی مال هم شامل ملک می‌شود هم شامل منفعت؛ بنابراین هر آنچه قابلیت ملکیت را داشته باشد و انسان‌ها به دنبال به دست آوردن آن

باشند مال است، خواه عینی از اعیان باشد یا منفعتی از منافع. اما قانون مدنی که به حیث قانون مادر در عرصه حقوق مدنی مطرح است، در ماده ۴۷۲ خویش راجع به مال چنین می‌گوید: «مال عبارت است از عین و یا حقی که نزد مردم قیمت مادی داشته باشد» (Puhandui, 2015).

«مالکیت» مصدر جعلی یا اسم مصدر به معنای «مالک بودن» است. این واژه هم در معنای «حق مالکیت و تصرف» و هم به معنای «مال و شیئی که مالکیت به آن تعلق می‌گیرد» است (Dehkhoda, 1998). واژه «فکر» یا اسم به معنای «اندیشه» است که جمع آن افکار است و یا مصدر به معنای «اندیشیدن و تأمل» (Dehkhoda, 1998). «مالکیت‌های فکری» به معنای انواع مالکیت و سلطه تام بر آثار فکری برای پدید آورنده اثر فکری است. به لحاظ حقوقی، اصطلاح «مالکیت‌های فکری» اشاره به حقوق و امتیازهای ویژه‌ای نسبت به موضوع‌های فکری دارد. در ایالات متحده آمریکا، مالکیت‌های فکری شامل حقوقی است که از راه حق کپی کردن، حق ثبت اختراع و حقوق علامت تجاری ایجاد می‌شود. قانون کپی رایط حقی انحصاری به نویسنده می‌دهد تا اثری ادبی، هنری یا موسیقی را دوباره ایجاد، توزیع، اجرا و اقتباس کند. قانون ثبت اختراع، به مخترع حق انحصاری می‌دهد تا اختراعی را که ساخته است، استفاده کند یا بفروشد و قانون علامت تجاری به شرکت، حق انحصاری استفاده از یک علامت یا نشان ویژه را برای شناسایی محصولات خود می‌دهد. اصطلاح «مالکیت‌های فکری» اشاره به موضوع‌های فکری نیز دارد. اظهار عقاید، مدیریت کلمات، صداها یا تصاویر، آنگونه که در کتاب‌ها، مدارک و فیلم‌ها تجسم می‌یابد، همه به عنوان مالکیت‌های فکری تلقی می‌شوند. برخی پژوهشگران با واکاوی معانی و تعاریف ارائه شده، کاربردهای معنایی اصطلاح مالکیت فکری را در سه حوزه «سیار خاص: شامل مالکیت ادبی و هنری»، «خاص: شامل مالکیت بر امور فکری و اطلاعات» و «عام: مالکیت بر همه امور غیرمادی دارای ارزش اقتصادی» دانسته‌اند (Hekmatnia, 2007). البته بدون شک در این مقاله، معنای سوم مد نظر نیست. «حقوق مالکیت معنوی» عمدتاً به موضوعاتی می‌پردازد که زائیده فکر و اندیشه انسان است و مرتبط با آفرینش‌های ذهنی اوست به بیان دیگر موضوع این مالکیت ذاتاً غیر قابل لمس و عبارتند از وجهی از دانش و اطلاعاتی است که در محصولات فیزیکی یا روند تولید آن‌ها تجلی یافته است (Emami, 1992). حقوق مالکیت فکری در معنای وسیع کلمه عبارت است از حقوق ناشی از آفرینش‌ها و خلاقیت فکری در زمینه‌های علمی، صنعتی، ادبی و هنری (Bozorgi, 2001). بعضی از صاحب نظران معتقدند به جای اصطلاح مالکیت معنوی باید مالکیت فکری به کار رود، زیرا کلمه معنوی در مقابل مادی است و لفظ مناسبی نیست و از آن جا که این مالکیت بیشتر با فکر و اندیشه انسان کاربرد دارد، پس اصطلاح مالکیت فکری مناسب‌تر است (Entezari, 2003). «تضمین» در معنی چیزی را به ضمانت به کسی دادن، پذیر اندن و ضامن گردانیدن کسی، چیزی را به کسی غرامت دادن، در پناه خود در آوردن و... به کار می‌رود (Dehkhoda, 1998). تضمین‌های کیفی آن دسته ضمانت اجراهای کیفی، مجازات‌ها، عقوبت‌ها و اهرم‌های سزادهنده‌ای هستند که به وسیله مقین وضع می‌شوند و از یک منظر در مقابل تضمین‌های مدنی، اداری، تجاری و... قرار دارند. تضمین‌های کیفی ناظر به جرایم علیه مالکیت‌های فکری، کیفرهایی است که در مواجهه با نقض حقوق مالکیت‌های فکری در قوانین یک کشور وضع و به اجرا در می‌آید. در این معنا، مالکیت‌های فکری همچون مالکیت‌های عینی به مثابه حقی از حقوق شهروندان تلقی می‌شود که از سوی اشخاص حقیقی و حقوقی به گونه‌های مختلف مورد تعدی و تجاوز قرار می‌گیرد. در واقع تحول‌های زندگی اجتماعی بشر و رشد روزافزون فناوری‌ها و پیشرفت و گسترش ابزارهای کسب دانش، زندگی نوری را بر بشر عرضه داشته است که می‌توان از آن به «زندگی یا عصر فکری» نام برد که حتی بر بعد صنعتی - که خود محصول پیشرفت فکری بشر در عرصه علمی خاص است - تأثیر می‌گذارد. اگر در عصر کشاورزی یا عصر صنعتی، این اموال و اشیا بودند که بشر تعلق خاطر فراوانی به آن‌ها داشت،

امروزه بیش از اموال و اشیا، این فکر و اندیشه است که مورد توجه قرار گرفته است؛ فکر و اندیشه‌ای که در قالب کتاب، مقاله، پژوهش و... تدوین می‌شود. در این معنا قالب‌هایی که فکر بشر را در خود دارد - نه به لحاظ مادی - بلکه از آن رو که دربردارنده نوع اندیشه بشری است و ره آوردها و نتایج بسیار سودمند و گرانسنگی برای فرد و جامعه داشته است و از جایگاه معنوی والایی برخوردار است، مورد توجه قرار دارد. بدین لحاظ طبیعی است که این امر مورد هجوم و تجاوز سودجویان و فرصت طلبان نیز قرار گیرد. با این حال، ماهیت جرایم علیه مالکیت‌های فکری از جهاتی متفاوت از جرایم علیه مالکیت‌های عینی است، حتی ویژگی‌های مرتکبان و بزه‌دیدگان این دو نیز متفاوت است. تبیین‌های گوناگونی از چرایی این جرایم عرضه شده است که به وسیله آن‌ها می‌توان علت‌های پیدایی این گونه جرایم را شناسایی کرد و راهکارهای پیشگیری و مقابله با آن را به دست آورد واکنش‌های کیفری فقط بخشی از گستره پاسخ‌ها به این گونه جرایم است.

تضمین‌های کیفری جرایم علیه مالکیت‌های فکری در قوانین ایران

قوانینی که به طور خاص و موضوعی، مالکیت‌های فکری در ایران را مورد حمایت قرار داده است، به تعیین جرایم و مجازات‌های ناقضان آن پرداخته است که به ترتیب وضع، بررسی می‌شوند.

۱) تضمین‌های کیفری جرایم علیه مالکیت‌های فکری در قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸

فصل چهارم از قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان به جرم انگاری رفتارهای ناقض مالکیت‌های فکری مؤلفان، مصنفان و هنرمندان پرداخته است. طبق مواد ۲۳ تا ۳۱ قانون مذکور، موارد ذیل، جرایم علیه مالکیت‌های فکری مؤلفان، مصنفان و هنرمندان و مجازات آن‌ها را تشکیل می‌دهند:

- جرم نشر، پخش یا عرضه غیرقانونی اثر غیر به نام خود با دیگری

طبق ماده ۲۳ قانون مذکور، هرکس تمام یا قسمتی از اثر دیگری را که مورد حمایت قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان باشد، بدون اجازه پدید آورنده به نام خود یا حتی به نام پدیدآورنده یا با علم و عمد به نام شخص دیگر، نشر، پخش یا عرضه کند، به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم می‌شود. به نظر می‌رسد مواردی که ناقضان مالکیت‌های فکری از راه نشر، پخش یا عرضه غیر قانونی اثر به بهره بردای مادی کلان دست یافته اند، نه تنها میزان کیفر وضع شده با اهداف مجازات‌ها (به ویژه هدف بازدارنگی کیفر) همخوانی ندارد، ممکن است مجرمان حرفه‌ای، بدون شرکت در عملیات اجرایی جرایم پیش گفته با استخدام افرادی به صورت فاعل معنوی مرتکب این جرایم گردند. در این صورت، مسئولیت کیفری اصلی متوجه مباشر جرم است و افراد مذکور فقط معاون جرم محسوب می‌شوند و طبق ماده ۷۲۶ قانون مجازات اسلامی، به حداقل مجازات مندرج در ماده ۲۳ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان (شش ماه حبس محکوم می‌شوند).

- جرم چاپ، پخش و نشر غیرقانونی ترجمه به نام خود یا دیگری

ماده ۲۴ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸، چاپ، نشر و پخش غیرقانونی آثار ترجمه‌ای را که برای نخستین بار در ایران چاپ، پخش یا نشر شده باشد، باعث حبس تأدیبی از سه ماه تا یک سال دانسته است. به نظر می‌رسد ضمانت اجرای مذکور با توجه به سیاست حبس زدایی قوه قضائیه و با عنایت به بند الف ماده ۳ «قانون وصول برخی درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین» مصوب ۱۳۷۳ (که در میزان حبس مقرر قانونی با حداقل کمتر از نود و یک روز و حداکثر بیش از نود و یک روز، قاضی را به صدور حکم به بیش از نود و یک روز حبس یا حکم به تبدیل حبس به جزای نقدی از هفتاد هزار ریال و یک تا سه میلیون ریال مکلف می‌کند)، حداقل در مواردی

که مجرم از این راه به بهره برداری‌های مادی (اقتصادی) کلان دست یافته است، به هیچ وجه کافی نخواهد بود و اثر بازدارنده نخواهد داشت. همچنین، برای معاونت در این جرایم نیز طبق تصریح ماده ۷۲۶ قانون مجازات اسلامی، فقط حکم به حداقل مجازات مقرر قانونی (سه ماه) میسر خواهد بود که آن هم با توجه به بند الف ماده ۳ قانون وصول برخی درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳، به جزای نقدی تبدیل خواهد شد.

- جزم سوءاستفاده از نام، عنوان یا نشان ویژه معرف اثر غیر

طبق ماده ۲۵ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان، متخلفان از مفاد ماده ۱۷ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸، به حبس از سه ماه تا یک سال محکوم می‌شوند. طبق ماده ۱۷ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸: نام، عنوان و نشانه ویژه‌ای که معرف اثر است، از حمایت این قانون برخوردار خواهد بود و هیچ کس نمی‌تواند آن‌ها را برای اثر دیگری از همان نوع یا مانند آن، به ترتیبی که القای شبهه کند، به کار ببرد». گفتنی است اعمال ماده مذکور، مشکلاتی را برای پدیدآورندگان ایجاد کرده است. اگرچه ماده مزبور در مقام جرم انگاری «استفاده غیرقانونی از نام و عنوان اثر دیگری» و حمایت از پدیدآورندگان آثار فکری بوده است، در مواردی که فرد با عمل خود منجر به حذف نام، عنوان و نشان معرف پدید آورنده می‌شود، به جرم انگاری نپرداخته است. تنها آیین نامه‌ای که در این زمینه موجود است، آیین نامه استفاده از تیراژ، کپشن (عنوان) و بازگشت به گذشته در برنامه‌ها» است که ضامن حقوق تهیه کنندگان سینماست و راهکارهایی را درباره حل اختلاف میان همکاران برنامه و فیلم ارائه کرده است (Alasti, 2007).

گفتنی است، مقررات ماده ۱۷ و ۲۵ قانون پیش گفته، مشمول سوء استفاده از نام، عنوان یا نشان نشریات نمی‌شود؛ زیرا مورد مذکور از موارد شمول ماده ۳۳ قانون مطبوعات اصلاحی ۱۳۷۹ است. طبق ماده ۳۳ قانون مذکور: هرگاه در انتشار نشریه، نام یا علامت نشریه دیگری ولو با: تغییرهای جزئی تقلید شود، به طوری که برای خواندن، امکان اشتباه باشد، از انتشار آن جلوگیری و مرتکب به حبس تعزیری شصت و یک روز تا سه ماه و جزای نقدی از یک تا ده میلیون ریال محکوم می‌شود. تعقیب جرم و مجازات منوط بر شکایت شاکی خصوصی است. ضمانت اجرای تخلف از ماده ۳۳ قانون مطبوعات ۱۳۷۹، حبس از شصت و یک روز تا سه ماه و جزای نقدی از یک میلیون تا ده میلیون ریال است.

- جرم اقتباس از اثر دیگری، بدون رعایت تشریفات قانونی

اقتباس به معنای تغییر یا اصلاح یک اثر به منظور ارائه آن در شکلی متفاوت است (Mirhosseini, 2006). حق اقتباس در زمره حقوقی است که طبق مالکیت‌های فکری برای پدیدآورندگان آثار فکری وجود دارد. ماده ۱۸ و ۲۵ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸، رکن قانونی جرم اقتباس غیرقانونی از اثر دیگری را تشکیل می‌دهد. ضمانت اجرای نقض حق درج نام، عنوان یا نشان معرف اثر در هنگام اقتباس از اثر، سه ماه تا یک سال محکومیت به حبس است که در ماده ۲۵ قانون مذکور تصریح شده است. البته طبق ماده ۷ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸، صرف استفاده از آثار پدید آورنده در حدود متعارف و در جهت مقاصد علمی، فنی، آموزشی و تربیتی یا به صورت انتقاد یا تقریظ، پس از ذکر مأخذ، حتی بدون اجازه پدیدآورنده، مجاز است. گفتنی است در مقررات بین‌المللی نیز براساس ماده ۱۲ کنوانسیون برن، پدیدآورندگان آثار از حق انحصاری اقتباس، تنظیم و یا اشکال دیگر تغییر اثر خود بهره مند می‌شوند.

- جرم تغییر، تحریف، و نشر غیرقانونی آثار ادبی و هنری

طبق ماده ۱۹ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸، هرگونه تغییر یا تحریف و نشر اثر مورد حمایت قانون مذکور، بدون اجازه پدید آورنده آن ممنوع است. طبق ماده ۲۵ قانون مذکور، متخلف از مقررات پیش گفته، به سه ماه تا یک سال حبس محکوم می‌شود. گفتنی

است بند ۱ ماده ۶ کنوانسیون برن نیز حق اعتراض به هرگونه تحریف، کاستی و یا تغییر اثر پدید آورنده را برای وی به رسمیت شناخته است. البته برخلاف اطلاق حقوق ایران آن را مقید به ایراد لطمه به حیثیت پدیدآورنده کرده است. در پایان بررسی انواع تضمین‌های کیفری قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸، ذکر این امر لازم است که مطابق بند ب ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳، درباره جرایمی که حداقل مجازات مقرر قانونی آن‌ها کمتر از نود و یک روز و حداکثر آن بیش از نود و یک روز حبس است، قاضی رسیدگی کننده، مکلف به صدور حکم به بیش از نود و یک روز حبس و یا صدور حکم تبدیل حبس به جزای نقدی از هفتاد هزار و یک ریال تا سه میلیون ریال است. همچنین، طبق ماده ۲۷ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان، شاکی خصوصی، حق درخواست درج حکم در یکی از روزنامه‌ها را به انتخاب و هزینه خود از دادگاه صادرکننده حکم نهایی دارد. این امر فقط جنبه اعاده حیثیت و رفع شبهه دارد و فاقد جنبه کیفری و سزادهی است؛ زیرا درج حکم در صورتی که با درخواست شاکی خصوصی (و نه به وسیله حکم مستقیم دادگاه) صورت بگیرد، فاقد جنبه کیفری است.

۲) تضمین‌های کیفری جرایم علیه مالکیت‌های فکری در قانون ترجمه و تکثیر کتاب‌ها و نشریات و آثار صوتی ۱۳۵۲

- جرم تکثیر، نشر و پخش و بهره برداری از ترجمه غیر بدون اذن صاحب حق

ماده ۱ و ماده ۷ قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی ۱۳۵۲، رکن قانونی جرم مذکور را تشکیل می‌دهد. طبق ماده ۱، حق تکثیر یا تجدید چاپ، بهره برداری، نشر و پخش هر اثر ترجمه با مترجم با وراث قانونی اوست. همچنین، طبق ماده ۷ قانون پیش گفته، کسانی که عالماً یا عامداً خلاف مقررات ماده ۱ عمل کنند، علاوه بر تأدیه خسارت‌های شاکی خصوصی، به حبس (جنج‌های) از سه ماه تا یک سال محکوم خواهند شد. گفتنی است، طبق ماده ۲۴ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸، فقط چاپ، نشر و پخش ترجمه دیگری به نام غیرمترجم، جرم انگاری شده بود، در حالی که ماده ۱ و ۷ قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی ۱۳۵۲، تکثیر، نشر و پخش ترجمه غیر بدون اذن مترجم، حتی به نام مترجم را نیز جرم دانسته است. بنابراین، قانون ۱۳۵۲ توسعه‌ای در جرم انگاری داشته است، بدون آنکه در مجازات مقرر تفاوتی قائل شود. همچنین، پس از مقایسه در می‌یابیم شعر ترجمه شده متعلق به غیر که به صورت کتاب یا نشریه نباشد، مشمول ماده ۱ و ۷ قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی (با توجه به عنوان قانون و نه مفاد عام ماده ۱ آن نخواهد بود، بلکه طبق ماده ۲ و ۲۴ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مورد حمایت قرار می‌گیرد.

- جرم تکثیر غیرمجاز کتاب‌ها و نشریات، به زبان و شکل اولیه چاپ شده

ماده ۲ قانون مزبور بیان می‌دارد: «تکثیر کتب و نشریات به همان زبان و شکلی که چاپ شده است، به قصد فروش و یا بهره برداری مادی از راه افسس یا عکس برداری یا راه‌های مشابه، بدون اجازه صاحب حق، ممنوع است». همچنین، طبق ماده ۷ قانون مذکور، متخلف از مقررات پیش گفته، به سه ماه تا یک سال حبس محکوم می‌شود.

- جرم ضبط و تکثیر غیر قانونی آثار صوتی به قصد بهره برداری مادی

مطابق ماده ۳ قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی ۱۳۵۲، نسخه برداری، ضبط یا تکثیر آثار صوتی که بر روی صفحه یا نوار یا هر وسیله دیگر ضبط شده است، بدون اجازه صاحبان حق یا تولید کنندگان انحصاری یا قائم مقام قانونی آن برای فروش ممنوع است. طبق ماده ۷ قانون مذکور، ضمانت اجرای تخلف از این مقررات، سه ماه تا یک سال حبس است. گفتنی است آثار صوتی موضوع ماده ۳ قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی، در صورتی از حمایت قانونی برخوردارند که بر روی هر نسخه از اثر صوتی اصلی، علامت تاریخ

انتشار، نام و نشانی تولید کننده و نماینده انحصاری و علامت تجاری آن درج شده باشد. بنابراین، آثار صوتی که فاقد حتی یک مورد از موارد مذکور باشند، از حمایت ماده ۳ برخوردار نخواهند بود (مستفاد از ماده ۴ قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات آثار صوتی، ۱۳۵۲). همچنین، طبق ماده ۵ قانون مزبور، تکثیر آثار صوتی به منظور استفاده علمی، آموزش و تحقیقاتی و یا به منظور استفاده شخصی و خصوصی، مشروط بر عدم انتفاع مادی از آن، جرم تلقی نمی‌شود و عمل مرتکب آن مشمول ماده ۳ نخواهد بود. ذکر این نکته لازم است که طبق ماده ۶ قانون پیش گفته، حمایت از آثار صوتی، مربوط به آثار صوتی تبعه ایرانی خواهد بود و آثار صوتی اتباع دیگر کشورها، فقط به شرط عمل متقابل، مورد حمایت قانون مذکور قرار می‌گیرد. همچنین، تهیه اثر به وسیله تبعه ایرانی حتی در خارج از کشور و وارد یا صادر کردن اثر نیز طبق بند ۲ ماده ۷ قانون مذکور، مشمول حمایت قانونی است و متخلف از آن مستحق سه ماه تا یک سال حبس خواهد بود.

۳) تضمین‌های کیفری جرایم علیه مالکیت‌های فکری قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای ۱۳۷۹

- جرم نشر، عرضه، اجرا و بهره برداری غیرقانونی از نرم افزار رایانه‌ای متعلق به غیر

ماده ۱ و ۱۳ قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹، رکن قانون جرم مذکور را تشکیل می‌دهد. طبق ماده ۱ قانون پیش گفته، حق نشر، اجرا و بهره برداری مادی و معنوی از نرم افزار رایانه‌ای، متعلق به پدید آورنده آن است. مدت حمایت از حقوق مادی سی سال از تاریخ پدید آوردن نرم افزار و مدت حمایت از حقوق معنوی اثر، نامحدود است. طبق ماده ۱۳ قانون مذکور، هرکس حقوق مورد حمایت ۱ این قانون را نقض کند، علاوه بر جبران خسارت، به حبس از نود و یک روز تا شش ماه و جزای نقدی از ده تا پنجاه میلیون ریال محکوم می‌شود. ذکر این نکته لازم است که با تصویب «قانون اشخاصی که در امور سمعی و بصری، فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند در سال ۱۳۸۶، تکثیر غیرقانونی نرم افزارهای رایانه‌ای در مواردی که باعث تضییع حق غیر شود، با توجه به ماده ۱ این قانون، به طور خاص جرم انگاری شده است. طبق این ماده، هر شخص حقیقی یا حقوقی و... که با مبادرت به تکثیر بدون مجوز آثار مجاز، باعث تضییع حقوق صاحبان اثر شود - اعم از جعل برچسب رسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی الصاق شده بر روی نوار و لوح‌های فشرده صوتی و تصویری (سیدی) و یا تعویض نوار با محتوای داخل کاست نوار دارای برچسب و مانند آن - بر حسب مورد، علاوه بر مجازات جعل و پرداخت خسارت وارده در جایی که تضییع حق باعث خسارت مالی است، در صورت مطالبه صاحبان اثر، خسارت وارده را جبران می‌کند و در هر حال به جریمه نقدی از دو میلیون ریال تا بیست میلیون ریال محکوم می‌شود.

- جرم سوءاستفاده از نام، عنوان و نشان ویژه معرف نرم افزار رایانه‌ای

طبق ماده ۳ قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹، نام، عنوان و نشان ویژه‌ای که معرف نرم افزار است، از حمایت این قانون برخوردار است. هیچ کس نمی‌تواند آن‌ها را برای نرم افزار دیگری از همان نوع یا مانند آن، به تریبی که القای شبهه کند، به کار ببرد. طبق ماده ۱۳ این قانون، هرکس حقوق مورد حمایت این قانون را نقض کند، علاوه بر جبران خسارت به حبس از نود و یک روز تا شش ماه و جزای نقدی از ده میلیون تا پنجاه میلیون ریال محکوم می‌شود. چنان که ملاحظه می‌شود دستگاه تقنینی کشور در مواجهه با جرایم مالکیت‌های فکری، از دو رویکرد ترمیم (جبران خسارت) و سزادهی مجازات‌های حبس و جریمه نقدی بهره برده است. شاید بتوان ادعا کرد از سویی قانونگذار به دنبال سزادهی مجرم و از سوی دیگر، با وضع مجازات حبس و اعمال آن در صدد بازدارندگی، توان گیری و حتی در عالی‌ترین فرض، زمانی که مجازات حبس توأم با تدابیر اصلاحی تربیتی. باشد که این گونه نیست - در صدد اصلاح و بازپروری مجرمان بوده است. این در حالی است که این گونه مجرمان - همچنان که در تحلیل جرم شناختی این گونه جرایم گذشت. به طور طبیعی به

سودآوری فراوان این گونه جرایم و راه‌های فرار از سیستم کنترل رسمی (کنترل کیفری)، به ویژه در زمانی که سیستم عدالت کیفری درگیر مشکلات فراوان است و از تمرکز آن نسبت به این گونه جرایم کاسته شده است، می‌اندیشند. علاوه بر اینکه در این گونه جرایم رقم سیاه جرم، بسیار بالاتر از برخی جرایم دیگر است. بنابراین، حتی بر فرض دستگیری نیز فقط به یک یا چند جرم مکشوف آن‌ها رسیدگی می‌شود. بدین ترتیب، سودآوری این گونه جرایم در مقابل کیفرهای مقرر چنان زیاد است که مجرمان شک کمتری نسبت به تکرار این جرایم دارند. در ضمن، اشکالات موجود در ادبیات تقنینی جرم‌انگاری و توجه سیاست‌گذاران کیفری بر حبس زدایی قانونی و قضایی، تأثیر مضاعفی بر رفع موانع فراروی این مجرمان داشته است.

رویکرد قوانین داخلی به مالکیت‌های فکری

از آنجا که پراکندگی قوانین حامی مالکیت‌های فکری در ایران، تشخیص حدود جرم‌انگاری و تضمین‌های کیفری مربوط به مالکیت‌های فکری را حداقل در برخی موارد حتی برای حقوقدانان امری دشوار می‌نماید، در این قسمت به ابهام زدایی از برخی مواد قانونی می‌پردازیم.

- جرم نشر، پخش با عرضه اثر غیر ترجمه‌ای

درباره موضوع پیش گفته، چندین مقررات قانونی وضع شده است. ابتدا ماده ۲۳ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸ مقرر کرد:

هرکس تمام یا قسمتی از اثر دیگری را که مورد حمایت این قانون است به نام خود یا به نام پدیدآورنده، بدون اجازه او یا عالم و عامدا به نام شخص دیگری غیر از پدیدآورنده، نشر، پخش یا عرضه کند، به و حبس تأدیبی از شش ماه تا سه سال محکوم خواهد شد. طبق ماده ۱ و ۲ قانون مذکور، کلمه «اثر» در این قانون عبارت است از هر آنچه از راه دانش یا هنر و یا ابتکار مؤلف، مصنف و هنرمند ایجاد شود. بنابراین، همه آثار علمی، ادبی و هنری اعم از کتاب، رساله، نمایشنامه، شعر، سرود، تصنیف، اثر سمعی (صوتی) و بصری و... را شامل می‌شود. البته شمول ماده ۲۳ به موجب ماده ۲۴ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان، اثر ترجمه را در بر نمی‌گیرد (حمایت از اثر ترجمه‌ای مشمول ماده ۲۴ است). گفتنی است با تصویب قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی در سال ۱۳۵۲، طبق ماده ۲ آن، تکثیر کتب و نشریات به همان زبان و شکلی که چاپ شده است، به قصد فروش یا بهره‌برداری مادی بدون اجازه صاحب حق ممنوع شد و طبق ماده ۷ این قانون، کیفر مرتکب آن سه ماه تا یک سال حبس مشخص شده است. این در حالی است که پیش‌تر تکثیر غیر مجاز کتب و نشریات به همان زبان و شکلی که چاپ شده است، در حدود مقررات قانون مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸، باعث حبس از شش ماه تا سه سال بود. به نظر می‌رسد کاهش مجازات رفتار مذکور - که به وسیله قانون ۱۳۵۲ صورت گرفته است - قابل دفاع نباشد. به عبارت دیگر، به نظر می‌رسد وضع مقررات جدید باعث کاهش حمایت تقنینی مالکیت‌های فکری در موارد مذکور شده است.

همچنین، ماده ۳ قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی ۱۳۵۲، ضبط یا تکثیر آثار صوتی متعلق به غیر را بدون اجازه صاحبان حق یا تولیدکنندگان انحصاری یا قائم مقام قانونی آن برای فروش (بهره‌برداری ممنوع و تخلف عالمانه و عمدی از آن طبق بند ۱ ماده ۷ باعث حبس از سه ماه تا یک سال می‌شود. این در حالی است که طبق مواد ۳ و ۴ قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارها مصوب ۱۳۷۹، نشر، عرضه، اجرا و بهره‌برداری مادی و معنوی از نرم‌افزار غیر بدون اذن صاحب حق، ممنوع و متخلف از آن به حبس از نود و یک روز تا شش ماه و جزای نقدی از ده میلیون تا پنجاه میلیون ریال محکوم می‌شود.

با توجه به توضیحات پیش گفته می‌توان گفت ابتدا تکثیر غیر مجاز کتب، نشریات و آثار صوتی - که بعدها مشمول حمایت خاص قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی شد - مشمول ماده ۲۳ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸ بود که پس از تصویب قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی ۱۳۵۲، تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی به طور خاص، از شمول ماده ۲۳ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان خارج شد. توجه به این تفکیک به جهت تفاوت مجازات‌های مندرج در دو قانون یاد شده، حائز اهمیت است. گفتنی است اگر چه در زمان تصویب قانون ۱۳۴۸ و یا ۱۳۵۲ مذکور، هنوز نرم افزارهای رایانه‌ای اختراع نشده بودند، جهت حمایت از مالکیت‌های فکری پدیدآورندگان نرم افزارها به عنوان عام «اثر» مندرج در ماده ۲۳ قانون ۱۳۴۸ مذکور یا «آثار صوتی» مندرج در ماده ۳ قانون ۱۳۵۲ استناد می‌شد که با تصویب قانون خاص حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای در سال ۱۳۷۹، حمایت قانونی از نرم افزارهای رایانه‌ای از شمول قوانین ۱۳۴۸ و ۱۳۵۲ مذکور خارج شد. پس از آن نیز با تصویب قانون مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیر مجاز می‌کنند (۱۳۸۶)، به جهت حمایت از مالکیت‌های فکری پدیدآورندگان آثار سمعی و بصری مجاز، تکثیر غیرقانونی (بدون اجازه) این آثار (در صورتی که باعث تضییع حق صاحب اثر شود و فارغ از ارتکاب جرایم دیگر زمینه ساز جرم مذکور مانند جعل و...) مورد حمایت قانون اخیر قرار گرفت که با توجه به ماده ۱۱ قانون مذکور، باعث محکومیت به جزای نقدی از دو میلیون تا بیست میلیون ریال است. بنابراین، تکثیر غیر مجاز باعث تضییع حق صاحب اثر دیگر، مشمول قانون مؤخر (قانون ۱۳۸۶ مذکور) است که در آن میزان مجازات جزای نقدی افزایش یافته است، در حالی که مجازات حبس حذف شده است.

- جرم تکثیر، نشر، پخش و بهره برداری از ترجمه غیر

ماده ۲۴ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸، اشعار می‌دارد:

«هرکس بدون اجازه، ترجمه دیگری را به نام خود یا دیگری چاپ، پخش و نشر کند، به حبس تأدیبی از سه ماه تا یک سال محکوم خواهد شد». پس از تصویب قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی ۱۳۵۲، طبق ماده ۱ آن، حق تکثیر، تجدید چاپ، بهره برداری، نشر و پخش هر ترجمه‌ای به مترجم و پس از فوت وی به وارث قانونی او تعلق دارد. متجاوزان عالم و عامد در تجاوز به این حقوق، طبق بند ۱ ماده قانون مذکور، به حبس از سه ماه تا یک سال محکوم می‌شوند. با نظر به دو ماده مذکور، به درستی چه عاملی باعث شده است تا قانونگذار، مقررات جدیدی نسبت به تعدی به ترجمه دیگری» وضع کند؛ زیرا نه تضییق یا توسعه‌ای در جرم انگاری آن رفتار و نه تغییری در حدود حداقل یا حداکثر مجازات مقرر قانونی صورت پذیرفته است. حتی اگر چنین اظهارنظر کنیم که آثار ترجمه‌ای مشمول حمایت ماده ۱ قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی ۱۳۵۲، فقط کتب، نشریات یا آثار صوتی اند، باز با شمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان نسبت به همه موارد مذکور (کتب، نشریات و آثار صوتی) هیچ توجیهی برای منطقی تلقی کردن وضع مقررات جدید به نظر نمی‌رسد، مگر آنکه اهتمام قانونگذار وقت جهت تفکیک موضوعی قوانین حامی مالکیت‌های آثار صوتی از دیگر آثار مورد حمایت قانون مؤلفان، مصنفان و هنرمندان دلیل موجهی تلقی شود.

- جرم سوءاستفاده از نام، عنوان یا نشان ویژه معرف اثر

طبق ماده ۱۷ و ۲۵ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸، نام، عنوان و نشان ویژه معرف اثر از حمایت قانونی برخوردار شده است. فردی که از علامت‌های مشابه آن‌ها (البته به شکلی که باعث القای شبهه و اشتباه با نشان اصلی شود) استفاده کند، به حبس تأدیبی از سه ماه تا یک سال محکوم می‌شود. این در حالی است که در سال ۱۳۷۹ در دو موضوع از موضوع‌های مالکیت‌های فکری، مقررات خاصی

وضع شد: نخست آنکه طبق بند الف ماده ۳۳ اصلاحی قانون مطبوعات ۱۳۷۹، درباره نشریات چنین مقرر شد: هرگاه در انتشار نشریه، نام یا علامت نشریه دیگری ولو با تغییرات جزئی تقلید شود، به طوری که برای خواندن، امکان اشتباه باشد، از انتشار آن جلوگیری می‌شود و مرتکب به حبس تغیری از شصت و یک روز تا سه ماه و جزای نقدی از ده میلیون تا یکصد میلیون ریال محکوم می‌شود. دوم آنکه قانونی به نام قانون حمایت از حقوق پدید آورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای به تصویب رسید که به طور خاص، مالکیت‌های فکری نرم افزارهای رایانه‌ای را مورد حمایت قرار داد. طبق ماده ۳ این قانون: «نام، عنوان و نشانه ویژه‌ای که معرف نرم افزار است، از حمایت این قانون برخوردار است و هیچ کس نمی‌تواند آن‌ها را برای نرم افزارهای دیگر از همان نوع یا مشابه آن، به ترتیبی که القای شبهه کند، به کار ببرد» و طبق ماده ۱۳ آن، متخلفان به حبس از نود و یک روز تا شش ماه و جزای نقدی از ده میلیون تا پنجاه میلیون ریال محکوم می‌شوند.

ماده واحده قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی مصوب ۱۳۹۶

طبق ماده واحده قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی مصوب ۱۳۹۶ تهیه عرضه و یا واگذاری آثاری از قبیل رساله، پایان نامه، مقاله، طرح پژوهشی، کتاب، گزارش یا سایر آثار مکتوب و یا ضبط شده پژوهشی-علمی و یا هنری اعم از الکترونیکی و غیره الکترونیکی توسط هر شخص حقیقی یا حقوقی به قصد انتفاع و به عنوان حرفه یا شغل یا هدف ارائه کل اثر و یا بخشی از آن توسط دیگری به عنوان اثر خود جرم بوده و مرتکب یا مرتکبان علاوه بر وجوه دریافتی به خزانه دولت مشمول مجازات به شرح ذیل می‌شوند.

۱- ارتکاب جرم توسط شخص حقیقی مشمول مجازات جزای نقدی درجه سه و محرومیت از حقوق اجتماعی درجه شش.

۲- در صورت ارتکاب جرم توسط شخص حقوقی علاوه بر مجازات مرتکبان و مدیران و گردانندگان مربوطه مجازات شخص حقوقی حسب مورد مطابق مواد ۲۰ و ۲۱ و ۲۲ قانون مجازات تعیین می‌گردد.

لایحه پیشنهادی به مجلس ۱۳۹۸

در ماده ۲۸ لایحه پیشنهادی قانون حمایت از مالکیت ادبی و هنری که تقدیم مجلس شده، تحت عنوان ضمانت اجرای کیفری چنین آمده است:

«۱- هرکس حقوق حمایت شده در این قانون حقوق مؤلفان، هنرمندان و مترجمان و غیره را به عمد یا با خطای فاحش و با هدف تحصیل منافع مادی نقض نماید به حبس تعزیری از نود و یک روز تا یکسال یا جزای نقدی از ده میلیون تا پنجاه میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد. دادگاه مبلغ جزای نقدی را با توجه به میزان درآمد ناشی از نقض حق، تعیین خواهد کرد.

۲- هرگاه متجاوز ظرف ۵ سال پس از محکومیت قطعی، مجدداً به علت نقض حقوق مورد حمایت این قانون، محکوم گردد، دادگاه می‌تواند مجازاتی تا دو برابر حداکثر مجازات مذکور در بند (۱) را تعیین نماید.

۳- هرگاه تصمیمی از دادگاه مدنی بر طبق مواد ۲۶ تا ۲۷ صادر نشده باشد، دادگاه رسیدگی کننده به امر کیفری تدابیر و ضمانت‌های اجرایی مقرر در مواد مذکور را نیز اعمال خواهد کرد.»

ماده ۲۹ لایحه تحت عنوان ضمانت اجرای سوء استفاده از لوازم فنی و شناسنامه اثر می‌گوید:

۱- اعمال زیر خلاف قانون محسوب و طبق مواد ۲۶ تا ۲۸ نقض به حقوق حمایت شده در این قانون تلقی خواهد شد:

(الف) ساخت یا وارد کردن به قصد فروش یا اجاره هر دستگاه یا وسیله‌ای که هدف از طراحی یا ساخت آن فقط غلبه بر هرگونه دستگاه یا وسیله‌ای باشد که به منظور جلوگیری یا محدود کردن تکثیر یک اثر، یک صفحه یا نوار صوتی یا برنامه رادیویی یا تلویزیونی یا تضعیف یا آسیب رسانی به کیفیت نسخه‌های آن، ساخته شده است.

(ب) ساخت یا وارد کردن به قصد فروش یا اجاره هر دستگاه یا وسیله‌ای که قادر است دریافت برنامه‌های رمزگذاری شده را که پخش شده یا به طریقی در اختیار عموم قرار گرفته اند، میسر سازد یا به دریافت آن کمک کند مانند دریافت از طریق ماهواره توسط اشخاصی که حق دریافت برنامه را ندارند (بطور مثال دستگاه دریافت کننده یا رسیور و المنت و دیش و نظایر آن).

(ج) حذف یا تغییر غیرمجاز شناسنامه الکترونیکی اثر.

(د) توزیع، وارد کردن به قصد توزیع، پخش رادیویی یا تلویزیونی، عرضه به عموم یا در دسترس عموم قرار دادن غیرمجاز آثار، نمایش‌ها، صفحات یا آثار صوتی یا برنامه‌های رادیویی یا تلویزیونی یا آگاهی یا وجود دلیل کافی برای آگاهی از این که شناسنامه الکترونیکی اثر، بدون اجازه حذف یا تغییر داده شده است.

۲- در اجرای مواد ۲۶ تا ۲۸، هر دستگاه یا وسیله غیرمجاز مذکور در بند (۱) و هر نسخه‌ای که شناسنامه اثر از آن حذف یا اطلاعات مزبور در آن تغییر داده شده باشد، غیرمجاز تلقی خواهد شد و هر عمل غیرقانونی مندرج در بند (۱) این ماده به عنوان عملی که به مالکیت ادبی و هنری با حقوق مرتبط با آن تجاوز می‌کند به شمار خواهد آمد و مستحق مجازات‌های کیفری و مسئولیت مدنی مقرر در مواد ۲۶ تا ۲۸ خواهد بود.»

توضیح آنکه در قانون اصطلاحاتی که به کار می‌رود باید آن اصطلاحات را قانونگذار، تعریف کند تا در عمل، تفسیرهای متهافت از طرف حقوقدانان، علی‌الخصوص قضات، پیش نیاید که خوشبختانه در ماده ۲ لایحه بسیاری از اصطلاحات مربوط به آثار فکری تعریف شده است و از این جهت لایحه مزبور تا حدودی مشکلات و ابهامات قوانین را مرتفع کرده است.

نتیجه‌گیری

با توجه به مواد پیش گفته، روشن است که هر سه قانون، و لایحه پیشنهادی سال ۱۳۹۸ «سوءاستفاده از نام، عنوان یا نشان ویژه معرف اثر» را جرم انگاری کرده اند. گفتنی است اگرچه «نشریات» به موجب قانون ۱۳۴۸ مشمول حمایت بودند، اصلاح کنندگان قانون مطبوعات در سال ۱۳۷۹ با وضع مقررات جدید در صدد حمایت جدی‌تر در برخی از موارد و افزایش کیفر قانونی نسبت به وقوع آن‌ها بوده اند. طبق قانون مطبوعات، جرم به کار بردن نام، عنوان یا نشان ویژه معرف نشریات، اگرچه فقط با تعقیب شاکی خصوصی قابل پیگیری است، چنین نیست که با گذشت وی تعقیب امر متوقف شود. بنابراین، به نظر می‌رسد طبق قانون مطبوعات، جرم مذکور از «جرایم قابل گذشت نسبی» تلقی شده است، حال آنکه طبق قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸، از جرایم قابل گذشت مطلق محسوب می‌شد و با توجه به لایحه جدید ۱۳۹۸ حمایت از مالکیت فکری به نظر نمی‌رسد جرم قابل گذشت باشد و می‌تواند از طریق مدعی العموم قابل پیگیری باشد. همچنین، قانونگذار ۱۳۷۹، بر تخفیف میزان قانونی حبس و البته تعدد مجازات‌ها به حبس و جزای نقدی نظر داشته است که علت این امر را می‌توان سیاست کاهش جمعیت زندان‌ها (به دلیل آثار سوء حبس) و تأمین منبع درآمدی برای دولت دانست. دستگاه تقنینی کشور به دلیل اختراع متأخر آن‌ها و استفاده وسیع از نرم افزارهای رایانه‌ای - پس از گذشت دو دهه از وضع قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان و هنرمندان - همچنین، به دلیل لزوم حمایت ویژه از پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای - که به دلیل پیشرفت فناوری و تکنولوژی با سرعتی شگفت

آور، امکانات تعرض آسان، سریع و گسترده به صاحبان آثار رایانه‌ای وجود دارد - با تصویب قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای، به حمایت جدی از حقوق مالکیت‌های فکری پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای پرداخته است. در حقیقت توجه به تفاوت فاحش در لحاظ مجازات حبس از نود و یک روز تا شش ماه و جزای نقدی از ده میلیون ریال تا پنجاه میلیون ریال و مقایسه میزان مجازات مذکور با مجازات مندرج در ماده ۳۳ قانون مطبوعات که مجازات حبس از شصت و یک روز تا سه ماه و جزای نقدی از یک میلیون تا ده میلیون ریال را برای متخلفان مطبوعاتی درباره جرم مذکور در نظر گرفته است، همچنین، نظر به وضع قوانین پراکنده در این حوزه حمایت هرچه جدی‌تر قانونگذار را در جهت حمایت از مالکیت‌های معنوی مبرهن می‌سازد. با توجه به بالا رفتن روزافزون تهاجم به حقوق پدیدآورندگان مجازات‌های مذکور باید هر چه سریعتر به تصویب مجلس برسد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

EXTENDED SUMMARY

Intellectual property (IP) rights have become a pivotal element in the legal frameworks of nations, safeguarding the creative outputs of individuals and organizations. The significance of IP rights transcends beyond mere legal ownership to encompass societal benefits that stimulate innovation, economic growth, and cultural development (Haghighat, 2011). This abstract delves into the criminal protections afforded to intellectual property, exploring their necessity and impact on social and economic structures. In light of the increasing threats posed by modern technology, nations have had to reevaluate and reinforce their legal mechanisms to deter violations. This analysis references various international and domestic legal perspectives to highlight the importance of criminal sanctions in protecting intellectual property (Sheikhi, 2016).

In contemporary society, intellectual property is embedded in numerous domains, including literature, art, inventions, and even digital products such as software (Albanez, 2014). The criminal protections provided are designed not only to protect the interests of creators but also to promote public welfare and maintain market integrity. One of the core rationales for these legal guarantees is to deter unfair competition and ensure that innovations are not unlawfully exploited. Emami (1992) underscores the necessity of aligning IP laws with the principles of economic fairness, emphasizing that a society's prosperity is intrinsically linked to the respect for intellectual property (Emami, 1992). Nonetheless, the adequacy of existing criminal sanctions remains a matter of debate, as the digital age has amplified the scale and impact of IP-related crimes, posing new challenges for law enforcement and legislators (Esfandiari Bayat & Shakeri, 2017).

Criminal measures for IP protection are grounded in the recognition that intellectual creations are as valuable as physical property. The evolution of these laws has been influenced significantly by advancements in technology, which have made the unauthorized replication and distribution of creative works more accessible (Hajidehabadi & Alami Taameh, 2015). The proliferation of digital media has exacerbated the issue, necessitating stricter enforcement and updated legislative frameworks. Notably, Iranian law, as described by Alasti (2007), has incorporated various criminal

guarantees, ranging from imprisonment to monetary fines, to penalize unauthorized use, reproduction, and commercialization of intellectual assets. However, critics argue that these sanctions are often insufficient to deter well-organized IP crimes, which are frequently committed by highly sophisticated perpetrators (Alasti, 2007).

Moreover, the specialized nature of intellectual property crimes complicates prosecution. Unlike traditional offenses, IP violations often lack a tangible victim, which can make detection and conviction more challenging (Entezari, 2003). The penalties imposed for IP violations, which include asset forfeiture and imprisonment, reflect the need for a robust deterrent to protect creators' rights. However, the legislation must also consider the balance between enforcement and fostering an environment conducive to information sharing and innovation. The dilemma, as discussed by Hekmatnia (2007), lies in protecting the rights of creators without stifling the free flow of information that is crucial for societal advancement (Hekmatnia, 2007).

Internationally, the harmonization of IP laws has been a critical focus, with treaties such as the Berne Convention setting benchmarks for copyright protection (Puhandui, 2015). Countries have increasingly collaborated to address cross-border IP infringements, recognizing the global nature of these crimes. The significance of international cooperation is evident in the rise of digital platforms, which transcend geographical boundaries and facilitate widespread IP violations.

In the context of Iran, the legislative journey of IP protection has evolved from fragmented laws to more cohesive frameworks. The enactment of specific laws, such as the 1968 Law on the Protection of Authors, Composers, and Artists, and the subsequent amendments, reflects a growing acknowledgment of the need for stringent measures (Esfandiari Bayat & Shakeri, 2017). Nevertheless, challenges persist, particularly in adapting these laws to the fast-paced technological landscape. The proposed legislation in 2018 sought to address these gaps by introducing clearer definitions and more comprehensive punitive measures for IP infringements. However, as highlighted by Mirhosseini (2006), the efficacy of these measures depends on their enforcement and the judiciary's capacity to interpret and apply them effectively (Mirhosseini, 2006).

In conclusion, the protection of intellectual property through criminal guarantees is indispensable for fostering a culture of innovation and economic growth. Yet, the legal framework must be adaptable, addressing the evolving nature of IP crimes in the digital era. While Iran has made significant strides in strengthening its IP laws, continuous evaluation and reform are necessary to keep pace with technological advancements and international standards.

References

- Alasti, S. (2007). *Criminal Law for Literary and Artistic Property*. Mizan Publications.
- Albanez, J. S. (2014). *Intellectual Property Theft and Fraud*. Majd Scientific and Cultural Assembly.
- Bozorgi, V. (2001). The World Trade Organization, Intellectual Property Rights, and Developing Countries. *Political-Economic Information Journal*(173 and 184).
- Dekhoda, A. A. (1998). *Dekhoda Dictionary, Vol. 2*. University of Tehran Publishing and Printing Institute.
- Emami, N. a.-D. (1992). Intellectual Property Rights. *Rahnemon Quarterly, Shaheed Motahari Higher School Journal*(2 and 3).
- Entezari, A. (2003). Intellectual Property. *Basirat Journal*, 10(30 and 31).
- Esfandiari Bayat, H., & Shakeri, Y. (2017). Crimes Against Intellectual Property in Iranian Law. *Specialized Quarterly of Legal Thinkers*, 5(12), 149-156.
- Haghighat, N. (2011). *Criminal Protection of Intellectual Property Rights* Islamic Azad University, Central Tehran Branch].
- Hajidehabadi, M. A., & Alami Taameh, M. M. (2015). Crimes Against Intellectual Property in Iranian Laws and International Regulations. *Islamic Law Journal (Jurisprudence and Law)*, 5(20).
- Hekmatnia, M. (2007). *Foundations of Intellectual Property*. Organization for Publishing, Research Institute for Culture and Islamic Thought.

- Mirhosseini, S. H. (2006). *An Introduction to Intellectual Property Rights*. Mizan Publications.
- Puhandui, A. M. S. (2015). The Importance of Wealth and Its Status in the Fields of Jurisprudence and Law. *Private University of Ghalib Quarterly*(2), 29-40.
- Sheikhi, M. (2016). *Legislative Strategies in Industrial Property Rights, Including a Sample Comprehensive Law on Industrial Property Rights and an Explanatory Report*. Khorsandi Publications.